

บทที่ 3

วิวัฒนาการของระบบการเลือกตั้งในประเทศไทย

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีการเลือกตั้งทั่วไป (General Election) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 15 ครั้ง ซึ่งหลักเกณฑ์ของการเลือกตั้งมีบัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งกำหนดถึงปัจจุบันมีฉบับสำคัญ 13 ฉบับ และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มีจำนวน 16 ฉบับ ซึ่งต่อไปจะกล่าวถึงในรายละเอียดว่า ตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 15 (24 กรกฎาคม 2531) ระบบการเลือกตั้งของประเทศไทยมีการใช้ระบบค้ำ ซึ่งจากข้อเท็จจริงพบว่า การแบ่งเขตการเลือกตั้ง มีทั้งแบบแบ่งเขต , การรวมเขตและแบบผสม (แบ่งเขตผสมรวมเขต) ในปัจจุบันมีวิวัฒนาการมาอย่างไรและมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างไร เพื่อหาเหตุผลว่าทำไมจึงมีการเปลี่ยนแปลงกลับมา เกี่ยวกับระบบการเลือกตั้ง ส่วนเรื่องวิธีการคิดคะแนนเสียงเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่การเลือกตั้งครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน (ครั้งที่ 15) ใช้การคิดคะแนนแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Simple Majority) มาตลอด

ก่อนอื่นขอกล่าวถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ มีการบัญญัติการเลือกตั้งบางส่วนไว้เพื่อเป็นการวางกฎเกณฑ์ อันเป็นส่วนสำคัญบางส่วนของ การเลือกตั้งไว้เป็นหลักการที่ถาวร มิให้รัฐบาลแก้ไขได้ง่ายและในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งหมด 13 ฉบับ จะนำมากล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเลือกตั้ง ดังนี้ คือ

1. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 (27 มิถุนายน 2475)
2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (10 ธันวาคม 2475)
การแก้ไข
 - รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 (6 ตุลาคม 2482)
 - รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช 2483(4 ตุลาคม 2483)
 - รัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพุทธศักราช 2485 (3 ธันวาคม 2485)

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 (10 พฤษภาคม 2489)

4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 (9 พฤษภาคม 2490)

การแก้ไข - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2490 (9 ธันวาคม 2490)

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2491 (3 กุมภาพันธ์ 2491)

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2491 (24 สิงหาคม 2491)

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 (23 มีนาคม 2492)

6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 (8 มีนาคม 2495)

7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502 (28 มกราคม 2502)

8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 (20 มิถุนายน 2511)

9. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2515 (25 ธันวาคม 2515)

10. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (7 ตุลาคม 2517)

การแก้ไข - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2518 (23 มกราคม 2518)

11. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 (22 ตุลาคม 2519)

12. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2520 (9 พฤศจิกายน 2520)

13. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 (22 ธันวาคม 2521)

การแก้ไข - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2528 (8 สิงหาคม 2528)

ส่วนกฎเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของประเทศไทย ตั้งแต่มีการเลือกตั้งครั้งแรก 15 พฤศจิกายน 2476 จนถึงปัจจุบัน(ครั้งที่ 15:24 กรกฎาคม พ.ศ.2531) มีจำนวน 16 ฉบับด้วยกันคือ¹

1. พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่เว้นบเฉพาะกาล ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (21 ธันวาคม 2475)

2. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 (14 มิถุนายน 2476)
3. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 ฉบับที่ 2 (10 สิงหาคม 2476)
4. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2479 (13 พฤศจิกายน 2479)
5. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เข้าปะหลางก่อน พ.ศ. 2490 (17 พฤษภาคม 2490)
6. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490 (5 ธันวาคม 2490)
7. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494 (24 ธันวาคม 2494)
8. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2495 (6 สิงหาคม 2495)
9. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2499 (29 กุมภาพันธ์ 2499)
10. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2499 (30 สิงหาคม 2499)
11. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2500 (19 ตุลาคม 2500)
12. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511 (4 พฤศจิกายน 2511)
13. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2517 (5 ตุลาคม 2517)
14. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2517 (5 พฤศจิกายน 2517)

1 กฤษฎา ทองธรรมชาติ "ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับคำข้ง่ายในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" (วิทยานิพนธ์ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2532), หน้า 1-2.

15. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 (2 กุมภาพันธ์ 2522)

16. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2523 (21 มกราคม 2523)

การแก้ไข - พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2526 (19 มีนาคม 2526)
- พระราชกำหนด แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2529 (15 พฤษภาคม 2529)

แต่พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 16 ฉบับดังกล่าว มีหลักกฎหมายเพียง 5 ฉบับ เท่านั้นคือ

1. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 ฉบับที่ 2 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ประกาศใช้ใหม่ทั้งฉบับ

2. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2479 เป็นการประกาศใช้กฎหมายใหม่ทั้งฉบับ

3. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2499 เป็นกฎหมายที่ยกร่างขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

4. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511 เป็นกฎหมายที่ยกร่างขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

5. พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายที่ร่างขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

สำหรับกฎหมายพรรคการเมือง ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีพระราชบัญญัติ พรรคการเมือง เพียง 4 ฉบับด้วยกันคือ

1. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 (26 กันยายน พ.ศ. 2498)

2. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 (9 ตุลาคม พ.ศ. 2511)

3. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 (6 ตุลาคม พ.ศ. 2517)

4. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 (1 กรกฎาคม พ.ศ. 2524)

ประวัติการเลือกตั้งของประเทศไทย

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีการเลือกตั้งทั่วไป(General Election)รวม 15 ครั้งโดยนำเอาวิธีการเลือกตั้งทางอ้อม(Indirect Election)และวิธีการเลือกตั้งทางตรง(Direct Election)มาใช้ วิธีการเลือกตั้งทางอ้อมซึ่งประเทศไทยได้นำมาใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 เลือกผู้แทนตำบลก่อน และ ำให้ผู้แทนตำบลทำการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดนั้นอีกต่อหนึ่งโดยถือเอาจำนวนราษฎร 200,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน ส่วนการเลือกตั้งทางตรง (Direct Election)นำมาใช้กับการเลือกตั้งครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน (บรรณคดีสารที่ 2)

ตารางที่ 2

แสดงการเลือกตั้งทั่วไปในประเทศไทย ปี 2476 - 2531

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	วิธีการเลือกตั้ง	จำนวนราษฎรต่อ ส.ส. (คน)
1	15 พ.ย.2476	ทางอ้อม/รวมเขต	200,000
2	7 พ.ย.2480	ทางตรง/แบ่งเขต	200,000
3	12 พ.ย.2481	ทางตรง/แบ่งเขต	200,000
4	6 ม.ค.2489	ทางตรง/แบ่งเขต	200,000
5	29 ม.ค.2491	ทางตรง/รวมเขต	150,000
6	26 ก.พ.2495	ทางตรง/รวมเขต	150,000
7	26 ก.พ.2500	ทางตรง/รวมเขต	150,000
8	15 ธ.ค.2500	ทางตรง/รวมเขต	150,000
9	10 ก.พ.2512	ทางตรง/รวมเขต	150,000
10	26 ม.ค.2518	ทางตรง/ ผลสม	150,000
11	4 เม.ย.2519	ทางตรง/ ผลสม	150,000
12	22 เม.ย.2522	ทางตรง/ ผลสม	150,000
13	18 เม.ย.2526	ทางตรง/ ผลสม	150,000
14	27 ก.ค.2529	ทางตรง/ ผลสม	150,000
15	24 ก.ค.2531	ทางตรง/ ผลสม	150,000

หมายเหตุ -มีการเลือกตั้งเมื่อ 5 มิถุนายน 2489 เป็นการเลือกตั้ง ผู้แทนราษฎรเพิ่มตามจำนวนพลเมือง ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2489 ซึ่งมีจังหวัดที่เลือกตั้งเพิ่มจำนวน 47 จังหวัด ได้ผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้น 82 คน

-การเลือกตั้งเมื่อ 5 มิถุนายน 2492 เป็นการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่มตามจำนวนพลเมืองตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 ซึ่งมีจังหวัดที่เลือกตั้งเพิ่มจำนวน 19 จังหวัด ได้ผู้แทนราษฎรเพิ่ม 21 คน

3.1 เลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 1 (15 พฤศจิกายน 2476)

กฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกของประเทศไทย เรียกรวมชื่อว่า พ.ร.บ.การเลือกตั้ง 2475 กำหนดวิธีเลือกตั้งทางอ้อม ราษฎรไปเลือกตั้งผู้แทนตำบล ละ 1 คนก่อน จากนั้นผู้แทนตำบลในแต่ละจังหวัด จึงไปเลือกผู้แทนจังหวัด ละ 1 คนเป็นอย่างน้อย ซึ่งมีหลักเกณฑ์บัญญัติไว้ ดังนี้

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้น ให้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงในตำบลเลือกตั้งผู้แทนตำบล ตำบลละ 1 คน
2. ผู้แทนตำบลในจังหวัด เลือกตั้งผู้แทนราษฎรจังหวัดละ 1 คน ถ้าจังหวัดใดมีพลเมืองเกินกว่า 100,000 คน ให้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก 1 คนทุก ๆ ราษฎร 100,000 คน ถ้าต่ำกว่าครึ่งหนึ่งให้ขาดเสีย 2

ผู้มีลาเนาของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบล มีชื่ออยู่ในสำมะโนครัวในตำบลลาเนาได้ออกเสียงเลือก ผู้แทนของตำบลนั้น 3

ผู้มีลาเนาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

1. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนตำบลของตำบลใด ต้องมีผู้มีลาเนาหรือถิ่นที่อยู่หรือมือสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นบุคคลที่เกิดในตำบลนั้น 4
2. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดใด ต้องมีผู้มีลาเนาหรือถิ่นที่อยู่หรือมือสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นบุคคลที่เกิดในจังหวัดนั้น 5

2 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้ บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 3

3 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้ บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 6

4 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้ บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 7

5 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้ บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 8

วิธีคิดคะแนนเสียง

ผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งคนใด ใดคะแนนเกินกว่ากึ่งแห่งจำนวนเสียงที่ได้ออก โดยถูกต้อง ให้ผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งนั้นเป็นผู้แทนราษฎร

แต่ถ้าในการเลือกตั้งครั้งแรก ไม่มีผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งคนใด ใดคะแนนดังกล่าวไว้ นวนวรรค 1 หรือผู้ใดคะแนนเสียงดังกล่าวไว้ นั้น ยังมีนंबरจำนวนผู้แทนราษฎร ที่จังหวัดนั้นจะพึงมี ได้ ก็ให้มีการเลือกผู้แทนราษฎรตามจำนวนที่ยังขาดอยู่อีกครั้งหนึ่ง ภายในเวลา 3 วัน นับแต่วันเลือกตั้งครั้งแรก ในการเลือกตั้งครั้งที่ 2 นี้ ให้ผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งที่มีคะแนนสูง ตามลำดับลงมา เป็นผู้แทนราษฎร จนครบตามจำนวน 6

กฎหมายฉบับนี้ไม่มีโอกาสได้ใช้ เพราะมีการออก พระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนเสีย ก่อนเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2476 และได้รับการแก้ไขใหม่โดย พ.ร.บ. การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 (14 มิถุนายน 2476) ซึ่งก็ไม่ได้ใช้อีกจนมีการแก้ไขใหม่ ใช้ชื่อว่า พ.ร.บ. การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 ฉบับที่ 2 (10 สิงหาคม 2476)

การเลือกตั้งครั้งแรกของประเทศไทยเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 ดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2475 และ พ.ร.บ. การเลือกตั้งฉบับวันที่ 10 สิงหาคม 2476 โดยเป็นการเลือกตั้งทางอ้อมแบบแบ่งเขต ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (10 ธันวาคม 2475) ไม่ได้บัญญัติถึงระบบการเลือกตั้งอันเกี่ยวกับการกำหนดเขตการเลือกตั้งและการคิดคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพียงแต่ในหมวด 3 บัญญัติไว้คร่าวๆว่า สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้นและคุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 7

6 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้ บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 31

7 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 16, 17

ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 บัญญัติเกี่ยวกับ เรื่องระบบวิธีการเลือกตั้งไว้คือ เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมแบบแบ่งเขตรายละเอียดดังนี้

1. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้นให้ดำเนินการตามลำดับดังนี้ 8
 - 1.1 ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงในตำบลเลือกตั้งผู้แทนตำบล ละหนึ่งคน
 - 1.2 ผู้แทนตำบลในจังหวัด เลือกตั้งผู้แทนราษฎร จังหวัดละหนึ่งคน ถ้าจังหวัดใด มีพลเมืองเกินกว่า 200,000 คนให้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนทุก ๆ 200,000คน
2. การนับคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ใช้การนับคะแนนแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Simple Majority)โดยกำหนดหลักการไว้ดังนี้
 - 2.1 ในจังหวัดซึ่งตามความในมาตรา 4(2) จะมีผู้แทนราษฎรได้แต่เพียงคนเดียวนั้น ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีคะแนนสูงสุดเป็นผู้แทนราษฎร และในจังหวัดที่มีผู้แทนราษฎรได้มากกว่า 1 คนนั้น ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสูงตามลำดับลงมาเป็นผู้แทนราษฎรจนครบตามจำนวน และผู้แทนตำบลที่ใช้การนับคะแนนแบบเดียวกัน 9
3. อายุของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบล ต้องอายุ 20 ปีบริบูรณ์ อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้แทนตำบล หรือ ผู้แทนราษฎร ต้องมีอายุ 23 ปีบริบูรณ์ 10

8 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 มาตรา 4

9 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 มาตรา 20,30

10 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 มาตรา 5,6

4. ความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ของผู้มีสิทธิออกเสียงและผู้สมัครรับเลือกตั้ง 11

ผู้มีสิทธิออกเสียง เลือกตั้งผู้แทนตำบล มีชื่ออยู่ในสำมะโนครัวตำบล ให้ออกเสียง เลือกตั้งผู้แทนตำบลนั้น

ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของตำบลใด ต้องมีภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ หรือมีอสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นบุคคลที่เกิดในตำบลนั้น

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดใด ต้องมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ หรือมีอสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นบุคคลที่เกิดในจังหวัดนั้น และได้มีหนังสือตราว่า ชำระรายการที่มีเข้ารายการการเมือง ที่มีเงินเดือนและตำแหน่งประจําในจังหวัดใด จะสมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดนั้นไม่ได้

การเลือกตั้งตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้ง พ.ศ.2476 (ฉบับที่ 2) นี้ ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้ดำเนินการเลือกตั้ง ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2476 ซึ่งกำหนดให้กรรมการอำเภอ ดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนตำบล ในระหว่างวันที่ 1 ต.ค.ถึง 15 พ.ย.2476 และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน กับ เดือนธันวาคม พ.ศ.2476 ในที่สุดจึงได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 ขึ้นเป็นครั้งแรกของประเทศไทย แต่การเลือกตั้งมิได้กระทำเป็นวันเดียวพร้อมกันทุกจังหวัด สถิติการเลือกตั้งทั่วราชอาณาจักร มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 4,278,233 คน ผู้มีสิทธิลงคะแนน 1,773,532 คน คิดเป็นร้อยละ 41.45 ได้ผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จากการเลือกตั้ง 78 คน รวมกับผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 มีสมาชิกรวม 156 คน

3.2 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2,3,4 (7 พ.ย.2480, 12 พ.ย.2481 และ 6 ม.ค.2489)

การเลือกตั้ง ครั้งนี้ดำเนินการไปตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (10 ธันวาคม 2475) และ พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 (13 พฤศจิกายน 2479) การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งทางตรง คือราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เลือกผู้แทนราษฎรเอง เป็นการเลือกตั้งโดยวิธีแบ่ง

11 สมัคร ธนสมิตต์, OP. CIT., หน้า 35.

โดยในแต่ละเขตที่มีการเลือกตั้ง ผู้แทนราษฎรได้หนึ่งคน (Single-Member Constituency or One Man One Vote) 12 ซึ่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งฯดังกล่าว กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับ รายการเลือกตั้งไว้ ดังนี้

1. ระบบการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรง แบบการแบ่งเขตเลือกตั้งโดย กำหนดนิยามของ เขตการเลือกตั้ง หมายความว่า เขตภูมิภาค ซึ่งกำหนดให้ราษฎรในเขตนั้นเลือกตั้งผู้แทนได้หนึ่งคน และให้เขตจังหวัดหนึ่งเป็นเขตเลือกตั้งเขตหนึ่ง ถ้าจังหวัดใดมีจำนวนราษฎร ตามผลการสำรวจสำมะโนครัวครั้งหลังสุด เกินกว่า 200,000 คน ให้จังหวัดนั้นมีเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้นอีกเขตหนึ่ง ต่อจำนวนราษฎร 200,000 คน เศษของจำนวน 200,000 คน ถ้าถึงหรือกว่า 100,000 คน ให้นับเป็น 200,000 คน ถ้าจังหวัดใดยังมีเขตเลือกตั้งกว่าหนึ่งเขต ให้ประกาศแบ่งเขต โดยพระราชกฤษฎีกา ก่อนวันเลือกตั้งอันจะถึงกำหนด ไม่น้อยกว่า 60 วัน และในการแบ่งเขตนั้นให้พิจารณาจำนวนราษฎรใกล้เคียงกันเท่าที่จะแบ่งได้ โดยใช้เขตของบรรดาอำเภออันต่อเนื่องใกล้ชิดกันเป็นเขต ในพระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุว่าเป็นเขตเลือกตั้งที่เท่าใด ในจังหวัดใด¹³ และการแบ่งเขตให้ประกาศ โดยพระราชกฤษฎีกาดังตัวอย่าง พระราชกฤษฎีกาแบ่งเขตเลือกตั้ง พ.ศ.2481 ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2481 ประกาศแบ่งเขตพระนคร ซึ่งเวลานั้นมีราษฎรรวมทั้งสิ้น ประมาณ 684,994 คน(จากผลการสำรวจสำมะโนครัว เมื่อปี พ.ศ.2480 ออกเป็น 3 เขต และเขตหนึ่งให้ราษฎรในเขตนั้นเลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้คนหนึ่ง)¹⁴

2. อายุของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง กำหนดอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ในวันแรกแห่งระยะเวลา ซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้ง ในพระราชกฤษฎีกา และอายุของผู้สมัครเลือกตั้ง กำหนด 23 ปีบริบูรณ์ ในวันแรกแห่งระยะเวลาซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งในพระราชกฤษฎีกา 15

12 กรมพล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และบริษัท หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 35.

13 พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2479 มาตรา 4, 7

14 สมัคร ณะสมิตต์, op.cit. หน้า 43.

15 พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2479 มาตรา 14 และมาตรา 16

3. การนับคะแนนและการให้บริการเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนมากที่สุด ในเขตเลือกตั้งใด ให้อธิบายว่าผู้สมัครนั้นได้รับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎร ในกรณีที่ได้รับคะแนนมากที่สุดเท่ากัน ให้อธิบายว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนเท่ากัน จับสลากกันว่าผู้ใด เป็นผู้ได้รับการเลือกตั้ง ต่อหน้าคณะกรรมการจังหวัด ซึ่งหลักการจับสลากนี้ ต่างจาก พ.ร.บ.การเลือกตั้งฉบับก่อน ๆ ที่กำหนดให้อธิบาย ผู้มีอายุสูงกว่าเป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง

4. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนได้คะแนนเดียว และต้องลงคะแนนด้วยตนเอง จะตั้งให้ผู้ใดลงคะแนนแทนไม่ได้ จะเห็นได้ว่าเป็นการยืนยันหลักการแบ่งเขตเลือกตั้งแบบเขตละหนึ่งคนนับเป็น พ.ร.บ.การเลือกตั้งฉบับแรกและฉบับเดียวที่กำหนดเขตการเลือกตั้งแบบนี้ไว้ และในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็น ผู้แทนราษฎรได้เฉพาะในเขตเลือกตั้งแต่เขตเดียว 17

5. หน่วยลงคะแนนและที่เลือกตั้ง ตามปกติที่ใช้เขตตำบลหนึ่งเป็นหน่วยลงคะแนนหน่วยหนึ่ง และในหน่วยลงคะแนนหน่วยหนึ่งนั้น ให้มีที่เลือกตั้งแห่งหนึ่ง ในกรณีที่จำนวนราษฎร ในตำบลที่มีเขตต่อเนื่องใกล้ชิดกัน ในอำเภอเดียวกันรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 4,000 คน ความผลการสำรวจสำมะโนครัวครั้งหลังที่สุด คณะกรรมการจังหวัดจะประกาศให้รวมตำบลเหล่านั้นเป็นหน่วยลงคะแนนหน่วยเดียวกันก็ได้ แต่มิให้รวมกันเกินกว่า 3 ตำบล

6. ภูมิฐานะของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตาม พ.ร.บ.การเลือกตั้งฉบับนี้ ให้นำได้กล่าวถึงไว้

พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ. 2479 ฉบับนี้ได้มีพระราชกฤษฎีกา ให้ดำเนินการเลือกตั้ง รวม 3 ฉบับ และได้มีการเลือกตั้ง 3 ครั้งดังนี้ 18

16 พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2479 มาตรา 50

17 พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2479 มาตรา 19 และมาตรา 44

18 สมังกร ธนสมิทธิ , *op.cit*; หน้า 39-40.

1. พระราชกฤษฎีกา คำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2480 ลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2480 ได้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2 (General Election) ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2480 พร้อมกันทุกจังหวัด เป็นการเลือกตั้งสมาชิก ประเภทที่ 1 ของสภาผู้แทนราษฎรภายหลังที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีอายุครบ 4 ปี สหิการเลือกตั้ง จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั่วราชอาณาจักร 6,123,239 คน มีผู้มาลงคะแนน 2,462,535 คน คิดเป็นร้อยละ 40.22จำนวนสมาชิก ประเภทที่ 1 มีจำนวน 91 คน

2. พระราชกฤษฎีกาคำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรพ.ศ. 2481 ลงวันที่12 กันยายน2481 ได้มีการเลือกตั้งในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2381 เป็นการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1ของสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังเมื่อสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ สหิการเลือกตั้งมีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วราชอาณาจักร6,310,672คน มีผู้มาลงคะแนน 2,210,332 คน คิดเป็นร้อยละ 35.03มีจำนวนสมาชิกประเภทที่ 1 จำนวนทั้งสิ้น 91 คน

3. พระราชกฤษฎีกา คำเนินการเลือกตั้ง พ.ศ. 2488 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2488 ได้มีการเลือกตั้งในวันที่ 6 มกราคม2489 ความจริงตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 สมาชิกประเภทที่1 มีอายุคราวละ 4 ปี ฉะนั้นเมื่อมีอายุครบ 4 ปี จะต้องมีการเลือกตั้งขึ้นใหม่เสมอแต่เนื่องจากต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพ.ศ. 2485 ซึ่งในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับนี้ได้บัญญัติ ให้ยึดอายุสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกมาได้อีกคราวละไม่เกิน2 ปีโดยเหตุนี้จึงได้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2489 สหิการเลือกตั้ง มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วราชอาณาจักร 6,431,827 คน มีผู้ลงคะแนน 2,091,827 คน คิดเป็นร้อยละ 32.52 มีสมาชิกประเภทที่ 1 จำนวน 96 คน

หมายเหตุ : การเลือกตั้งเพิ่ม (5 มิถุนายน 2489) การเลือกตั้งเพิ่มครั้งนี้เป็น การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่ม ตามจำนวนพลเมือง ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ 2489 ซึ่งมีจังหวัดที่เลือกตั้งเพิ่ม 47 จังหวัด มีผู้แทนราษฎรเพิ่มอีก 82 คน ใช้ระบบการเลือกตั้ง โดยตรงแบบแบ่งเขตหนึ่งคนหนึ่งเสียง (Single-Member Constituency) และเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกที่พรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าแข่งขัน การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจำนวน 6,819,662 คน มีผู้มาลงคะแนน 2,026,823 คน คิดเป็นร้อยละ 34.92 %

3.3 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5 (29 มกราคม 2491)

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ดำเนินการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ให้ใช้บทหลวงก่อน พ.ศ. 2490 การเลือกตั้งครั้งนี้ ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบโดยตรงแต่การกำหนดเขตการเลือกตั้ง เปลี่ยนจาก เดิม แบบแบ่งเขตเป็นรวมเขตการเลือกตั้ง และถือเอาแต่ละจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งหนึ่ง ๆ โดยมีรายละเอียดกำหนดไว้ในกฎหมายดังกล่าว 2 ฉบับ ดังนี้

1. ระบบการเลือกตั้ง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ให้ใช้วิธีเลือกตั้งออกเสียงโดยตรงและลับ และคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง และจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 19

ระบบการเลือกตั้งตาม พ.ร.บ.สมาชิกสภาผู้แทนฯ 2490 ให้นำบทบัญญัติแห่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2479 ทุกมาตรา มาใช้บังคับ 20 เว้นแต่ ; เรื่องระบบการเลือกตั้งเดิมก็คือ มีการเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งแทนเขตภูมิภาค และเปลี่ยนสัดส่วนของประชากร ต่อผู้แทน 1 คน จาก 200,000 คน ต่อ ส.ส.1 คน มาเป็น 100,000 คนต่อ ส.ส. 1 คน แทน แต่กฎหมายเลือกตั้งฉบับนี้ ไม่ได้ใช้บังคับ 21

ต่อมา พ.ร.บ.การเลือกตั้ง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490 ออกมาเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2490 แก้ไข พ.ร.บ.การเลือกตั้งฯ ให้ใช้บทหลวงก่อน พ.ศ. 2490 ชำงกันโดยเปลี่ยนระบบใหม่ทั้งหมด คือ เรื่องการแบ่งเขตเลือกตั้ง เปลี่ยนเป็นเขตละหลายคน (Multi-Member Constituency) โดยให้นิยาม "เขตเลือกตั้ง" หมายความว่า เขตการปกครองของจังหวัด และการลงคะแนนเลือกตั้งให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งลงคะแนนได้เท่าจำนวน สมาชิกสภาผู้แทนที่จะมีการเลือกตั้งได้ในเขตเลือกตั้งนั้น แต่จะลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเกินกว่า 1 คะแนนไม่ได้ และต้องลงคะแนนด้วยตนเอง 22

19 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490 มาตรา 37,38

20 พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ใช้บทหลวงก่อน พ.ศ. 2490 มาตรา 3

21 บิคิม พหลู, "ระบบเลือกตั้ง" วารสารนิติศาสตร์ (ฉบับที่ 3 ปีที่ 3 พ.ศ. 2526) หน้า 60.

22 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490 มาตรา 4 และ มาตรา 7

2. การนับคะแนนเสียงเลือกตั้ง คือหลักการนับคะแนนแบบเสียงข้างมากที่สุด (Simple Majority or Relative Majority) และเรียงเบอร์

โดย พ.ร.บ.ฉบับนี้ได้มีพระราชกฤษฎีกา ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งเป็นการเลือกตั้งใหม่ ภายหลังจากที่สภาผู้แทนยกเลิกราไป โดยการรัฐประหาร และได้มีการเลือกตั้งในวันที่ 29 มกราคม 2491 สถิติการเลือกตั้ง มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วราชอาณาจักร 7,976,891 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 2,117,864 คน คิดเป็นร้อยละ 26.54 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีรวมทั้งสิ้น 100 คน และการเลือกตั้งครั้งนี้มีการใช้คำว่า "สมาชิกสภาผู้แทน" แทนคำว่า "ผู้แทนราษฎร"

หมายเหตุ การเลือกตั้งเพิ่ม (5 มิถุนายน 2492) เป็นการเลือกตั้งเพิ่มตามจำนวนพลเมือง ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 มีจังหวัดที่เลือกตั้งเพิ่มจำนวน 19 จังหวัด มีผู้แทนราษฎรเพิ่มอีก 21 คน ซึ่งระบบการเลือกตั้งของการเลือกตั้งเพิ่มครั้งนี้เป็นระบบการเลือกตั้งโดยตรง แบบรวมเขต ถือจำนวนราษฎร 200,000 คนต่อ ส.ส. 1 คน มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 3,518,276 คน ผู้มาใช้สิทธิ 870,208 คน คิดเป็นร้อยละ 24.72

3.4 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6 (26 กุมภาพันธ์ 2495)

การเลือกตั้งครั้งนี้ดำเนินการตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ 10 ธันวาคม 2475 นำกลับมาใช้แทน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 (เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494) ต่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการแก้ไขบางมาตรา ใช้ชื่อใหม่ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 (8 มีนาคม 2495) และเมื่อพิจารณาจาก พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ. 2494 (24 ธันวาคม 2494) มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ระบบการเลือกตั้ง ดังนี้

1. ระบบการเลือกตั้ง ตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งฉบับนี้คงให้ใช้ตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2479 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้ง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490 ต่อไป เป็นระบบการเลือกตั้งโดยตรง แบบรวมเขต เรียงเบอร์ คงแก้ไขส่วนที่สำคัญคือ การคำนวณสัดส่วนประชากรกับจำนวน ส.ส. นั่นคือ ใช้เกณฑ์ประชากร 150,000 คนต่อผู้แทนฯ 1 คน 23

2. การคิดคะแนนเสียงเลือกตั้ง แบบเสียงข้างมากรอบเดียว (Simple Majority)

3. อายุของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ต้องอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ ในวันแรกแห่งระยะเวลาซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้ง ในพระราชกฤษฎีกา และอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้อง 20 ปีบริบูรณ์²⁴

การเลือกตั้งครั้งนี้ ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 7,602,591 คน ผู้ใช้สิทธิลงคะแนน 2,961,291 คน คิดเป็นร้อยละ 38.76

3.5 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 7 (26 กุมภาพันธ์ 2500)

การเลือกตั้งครั้งนี้ดำเนินการในภาษาไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2499

1. ระบบการเลือกตั้ง เป็นระบบการเลือกตั้งทางตรง แบบรวมเขตเรียงเบอร์ โดยบัญญัติเกี่ยวกับเขตเลือกตั้ง หมายความว่า เขตการปกครองของจังหวัด²⁵

2. คะแนนเสียง การใช้วิธีคิดคะแนนคงใช้ระบบเสียงข้างมากรอบเดียว เช่นเดิม และเป็นแบบ "เรียงเบอร์" และการเลือกตั้งครั้งนี้ ถือเกณฑ์ จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด ที่กระทรวงมหาดไทยประกาศและสัดส่วน ให้ถือเกณฑ์จำนวนรวม 150,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน

การเลือกตั้งครั้งนี้ ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 9,859,039 คน นายใช้สิทธิ 5,668,566 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50

3.6 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 8 (15 ธันวาคม 2500)

การเลือกตั้งครั้งนี้ ดำเนินการในภาษาไทยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ครั้งที่ 6 และครั้งที่ 7 เป็นระบบการเลือกตั้งโดยตรง โดยวิธีรวมเขต โดยถือเอาจังหวัดหนึ่งเป็นเขตเลือกตั้งหนึ่ง และถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คนต่อ ส.ส. 1 คน การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้แทนราษฎร 160 คน จำนวนราษฎรที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 9,911,118 คน ผู้ใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนน 4,370,586 คน คิดเป็นร้อยละ 40.10

24 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494 มาตรา 5 และ มาตรา 6

25 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494 มาตรา 4

3.7 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 9 (10 กุมภาพันธ์ 2512)

การเลือกตั้งครั้งนี้ ดำเนินไปภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนฯ พ.ศ. 2511 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการผ่อนคลาย บรรยากาศทางการเมือง ที่การเลือกตั้งขาดช่วงไป 11 ปีเต็ม

1. ระบบการเลือกตั้ง ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6, 7 และ 8 ใช้ระบบการเลือกตั้งโดยตรง โดยวิธีรวมเขต 26 เขตคือ เขตจังหวัดเป็นเขตการเลือกตั้งหนึ่ง และสัดส่วนของประชากรต่อ ส.ส. คือ 150,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน

2. วิธีคิดคะแนน ใช้ระบบเสียงข้างมากรอบเดียว แบบ "เรียงเบอร์" เช่นเดิม การเลือกตั้งครั้งนี้ มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 14,820,080 คน ผู้ใช้สิทธิออกเสียง 7,285,832 คน คิดเป็นร้อยละ 49.16 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 219 คน

3.8 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10 (26 มกราคม 2518)

การเลือกตั้งครั้งนี้ ดำเนินไปภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2517 (รวมฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่ 2 และ 3) ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการกำหนดเขตเลือกตั้งแบบผสม (แบ่งเขตและรวมเขต) ครั้งแรก ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ระบบการเลือกตั้ง ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 กำหนดหลักการเกี่ยวกับการกำหนดเขตเลือกตั้งไว้ แบบผสม (แบ่งเขตและรวมเขต) ว่าเป็นครั้งแรกแทนการกำหนดเขตเลือกตั้งแบบรวมเขต (การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5-9) โดยกำหนดหลักการกำหนดเขตเลือกตั้งไว้ ดังนี้

- 1.1. จังหวัดหนึ่งอย่างน้อยให้มีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน
- 1.2. จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ไม่เกิน 3 คน ให้ชื่อเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกินกว่า 3 คน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้ง โดยวัดพื้นที่และเขตเลือกตั้ง มีจำนวนสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร เขตละ 3 คน

ในการที่จะแบ่งเขตเลือกตั้งจังหวัดหนึ่ง ให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบ 3 คนทุกเขตไม่ได้ ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น เขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตละ 3 คนเสียก่อน แต่เขตที่เหลือต้องไม่น้อยกว่าเขตละ 2 คน

ในการที่จังหวัดใด มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 4 คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 2 เขต เขตหนึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 คน 27

ดังนั้นในเรื่องการแบ่งเขตเลือกตั้ง เป็นการใช้เขตจังหวัดเช่นเดิมโดยแต่ละเขตเลือกตั้ง อาจมีผู้แทนฯได้ระหว่าง 1-3 คน นั่นคือเขตเลือกตั้งใดมีผู้แทนฯได้ 4 คน จะถูกแบ่งออกเป็น 2 เขต ๗ ละ 2 คน ถ้ามี 5 คน จะถูกแบ่งออกเป็น 2 เขต ๗ ละ 3 คนหนึ่งเขตและเขตละ 2 คนอีกหนึ่งเขต ถ้ามี 6 คน ก็แบ่งเป็นเขตละ 3 คน 2 เขต ถ้ามี 7 คน ก็แบ่งเป็นเขตละ 3 คนหนึ่งเขตและเขตละ 2 คนอีก 2 เขต ใช้วิธีแบ่งเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งโดยสรุปแล้วเขตหนึ่ง จะมีผู้แทนฯได้ไม่เกิน 3 คน วิธีนี้เราเรียกว่า วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้งแบบ "แบ่งเขต" เขตละ 1-3 คน 28 และผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีค่าในเขตเลือกตั้งนั้น

วิธีแบ่งเขตการเลือกตั้งเกินกว่า 1 เขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกัน และจะต้องจัดอัตราส่วนของจำนวนราษฎร กับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่จะพึงมีได้ในแต่ละเขตให้ใกล้เคียงกัน 29 และใน พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กำหนดสัดส่วนของจำนวนประชากร ต่อผู้แทนฯคงไว้ 150,000 : 1 เช่นการเลือกตั้งทั่วไปที่ผ่านมา 30

2. วิธีคิดคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คงเหมือนเดิมคือ เสียงข้าง ครอบเกือบแบบ "เรียงเบอร์" ทั้งนี้เป็นไปตาม พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511 มาตรา 60

27 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 112

28 บ.คณ พสจุล, "ระบบเลือกตั้ง" วารสารนิติศาสตร์ (ฉบับที่ 3 ปีที่ 3 พ.ศ. 2526), หน้า 63.

29 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 113

30 พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2517

3. อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 กำหนดไว้ว่าอายุต่ำกว่า 25 ปี บริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง ส่วนอายุของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกำหนดไว้ว่าอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง 31 การเลือกตั้งครั้งนี้ มีจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 18,343,486 คน มาใช้สิทธิ 9,473,320 คน คิดเป็นร้อยละ 47.17

3.9 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 11 (4 เมษายน 2519)

การเลือกตั้งครั้งนี้ดำเนินการภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2517 (รวมฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 และ 3) ระบบการเลือกตั้ง เป็นการเลือกตั้งทางตรงแบบผสม โดยถือเกณฑ์ราษฎร 150,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน และการคิดคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส.ส. แบบเสียงข้างมากธรรมดา เช่นเดียวกับการเลือกตั้งครั้งที่ 10

การเลือกตั้งครั้งนี้ มีประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 20,623,470 คน มีผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 9,072,629 คน คิดเป็นร้อยละ 43.99

3.10 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 12 (22 เมษายน 2522)

การเลือกตั้งครั้งนี้ดำเนินการภายใต้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522

พ.ร.บ.การเลือกตั้งฉบับนี้ คร่าขึ้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 เพื่อารับกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ที่ตราขึ้นเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งเขตเลือกตั้งและวิธีการสมัครต่างไปจากเดิม แต่ก็มีบทเฉพาะกาลที่ยังไม่ให้นำเอาหลักเกณฑ์ใหม่ มาใช้ใน ช่วง 4 ปีแรก ดังนั้นจึงต้องแบ่งระบบเลือกตั้งออกเป็น 2 ช่วง คือ

1. ช่วงที่บทเฉพาะกาลมีผลบังคับ ในช่วงนี้รัฐธรรมนูญ มาตรา 204 วรรคสอง บัญญัติว่า "การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะกระทำโดยวิธีรวมเขต หรือแบ่งเขต ให้เป็นไปตามกฎหมาย ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้มีสิทธิออก

เสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ที่มีค่าในเขตเลือกตั้งนั้น" ซึ่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งฯ พ.ศ. 2522 ก็ได้บัญญัติให้การแบ่ง
เขตเลือกตั้งเป็นแบบเดียวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2517 นั้น คือเป็นแบบ
"แบ่งเขต" โดยทำภายในกรอบของเขตจังหวัด ส่วนวิธีการคิดคะแนนก็เหมือนเดิมเช่นกันคือ
เสียงข้างมากรอบเดียวแบบ "เรียงเบอร์" 32

ดังนั้นหากมีการเลือกตั้งภายในวันถึงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งจะเป็น
วันสุดท้ายของวาระเริ่มแรก 4 ปี การเลือกตั้งจะเป็นแบบที่ว่า "แบ่งเขต-เรียงเบอร์"
เช่นการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 และเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.
2518 และวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519

2. ช่วงที่บทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง ระบบการเลือกตั้งจะเปลี่ยนไปจากเดิม คือ

2.1. ในเรื่องการแบ่งเขตเลือกตั้ง เป็นการแบ่งเขตแบบ "รวมเขต" นั่นคือ
คือเอาเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งหนึ่ง ดังนั้นในจังหวัดหนึ่งคือเขตหนึ่งจะมีผู้แทนราษฎรได้
กี่คนก็แล้วแต่สัดส่วนระหว่างประชากรต่อผู้แทน ซึ่งโดยหลักเท่ากับ 150,000 : 1 ทั้งนี้ยก
เว้นกรุงเทพมหานคร ที่ต้องแบ่งออกเป็น 3 เขต โดยให้มีจำนวนผู้แทนราษฎรเขตละเท่า ๆ
กัน หรือใกล้เคียงกัน

2.2. ในเรื่องวิธีการคิดคะแนน คงใช้วิธีคะแนนเสียงข้างมากรอบเดียว เช่น
เดิมแต่คราวนี้มาใช้เป็นแบบเรียงเบอร์ ที่ใครได้คะแนนสูงสุดตามจำนวนผู้แทนที่จะพึงมีใน
เขตเลือกตั้งนั้นาก็จะได้รับเลือกไป หากต้องเลือกกันทั้งบัญชีรายชื่อหรือเป็นคณะ หรือเป็นทีม
ถ้าในเขตเลือกตั้งนั้นมีผู้แทนราษฎรตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป คือผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะเลือกเป็น
รายบุคคลแล้วก็ได้ต้องเลือก บัญชีรายชื่อใดรายชื่อหนึ่งที่พรรคการเมืองส่งแต่เพียงบัญชีเดียว
แบบนี้เราเรียกว่า "รวมเบอร์" หรือเป็น "พวง"

ตามระบบนี้ความจริงแล้วในเรื่องการแบ่งเขตเหมือนกับระบบ "รวมเขต" ที่
เคยมีมาก่อนการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2518 วิธีคิดคะแนนก็เหมือนเดิมตลอดคือ เสียงข้าง
มากรอบเดียวที่คิดแยกออกไปก็คือการเป็นแบบ "รวมเบอร์" แทนที่จะเป็น "เรียงเบอร์"
เท่านั้น 33

32 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517, มาตรา 99 และ 100

33 บก.พิมพ์, พลกุล, "ระบบเลือกตั้ง" วารสารนิติศาสตร์ (ฉบับที่ 3 ปีที่ 3 พ.ศ.
2526), หน้า 64.

การเลือกตั้งครั้งนี้มีประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 21,284,790 คน มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 9,344,045 คน คิดเป็นร้อยละ 43.90

3.11 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 13 (18 เมษายน 2526)

การเลือกตั้งครั้งนี้ดำเนินการภายใต้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 และ พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพ.ศ. 2522 พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2523 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2526 พร้อมด้วยพระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ. 2524

การเลือกตั้งครั้งนี้เนื่องมาจาก การที่นายทหารคนสำคัญ (ในขณะนั้น) 2 คน คือ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก และ พล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์ ผลักดัน ให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้คงบทเฉพาะกาลไว้ แต่ให้นวาระ 3 รัฐบาลจึงยุบสภา และจัดให้มีการเลือกตั้งก่อนที่จะครบ 4 ปี ซึ่งทำให้ บทเฉพาะกาลหมดอายุไปภายในวันที่ 22 เมษายน 2526 เป็นการเลือกตั้งก่อนหมดอายุของบทเฉพาะกาล 4 วัน

การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีแบ่งเขตและรวมเขตเลือกราษฎรบุคคลไม่ได้เลือกแบบรวมเบอร์(หวง) ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เป็นครั้งประวัติศาสตร์ที่การเมืองไทยเป็นการเลือกตั้งตามวาระ 4 ปี หลังจากการเลือกตั้ง 3 วัน การเลือกตั้งก็ใช้ตามรัฐธรรมนูญ คือ แบ่งเขตรวมเขต หรือเลือกเป็นพรรค การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญนี้ดำเนินการเลือกตั้งซ่อม ซึ่งมี ส.ส. เพียงเขตละ 1 หรือ 2 คน เท่านั้น เพราะต่อมาได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ซึ่งใช้ในการเลือกตั้งครั้งต่อมา หลังจากการเลือกตั้งครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองและ ส.ส. เพราะว่าพรรคการเมืองหลายพรรคยุบตัวเอง และรวมกับพรรคใหญ่ ทำให้มีพรรคการเมืองเด่น 4 พรรค คือ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชากรไทย สมาชิกของพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่เป็น ส.ส. ถ้าลาออกจากพรรคหรือถูกไล่ออกจะขาดสมาชิกภาพ ส.ส. ทันที เป็นการสร้างระเบียบวินัยของพรรคการเมืองอย่างได้ผลดี

ระบบการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10, 11 และ 12 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คน ต่อ ผู้แทนราษฎร

หนึ่งคน³⁴

การเลือกตั้งครั้งนี้ มีประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 24,224,470 คน มีผู้
ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 12,295,339 คน คิดเป็นร้อยละ 50.75

3.12 การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 14 (27 กันยายน 2529)

การเลือกตั้งคาเนินภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 รัฐ
ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2528 และ พ.ร.บ. การเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2523 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.
การเลือกตั้ง ส.ส. พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2526 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.
การเลือกตั้ง ส.ส. พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 2) 2529

ระบบการเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบผสม (แบ่งเขตและรวม
เขต) โดยกำหนดเขตเลือกตั้งไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
2528 ความว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละจังหวัดจะพึงมีให้คำนวณตามเกณฑ์จำนวน
ราษฎร แต่ละจังหวัดตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศนียบัตรสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือก
ตั้ง 150,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึง 150,000 คน ให้มีการเลือก
ตั้ง ส.ส. ในจังหวัดนั้นได้ 1 คน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินกว่า 150,000 คน ก็ให้มีการ
เลือกตั้ง ส.ส. ได้ 1 คน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินกว่า 150,000 คน ก็ให้มีการเลือก
ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ต่อจำนวนราษฎรทุก
150,000 คน เศษของ 150,000 คน ถ้าถึง 75,000 คน หรือว่านั้นให้นับเป็น
150,000 คน

ถ้าจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกิน 3 คน ให้ถือเขต
จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกิน 3 คน
ให้แบ่ง เขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งโดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวน ส.ส. เขตละ
3 คน

34 กระมล ทองธรรมชาติ และสมบุรณ์ สุขสารานุก และบริษัท หงษ์ไกรเลิศ
การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล , หน้า 38.

ในการที่จะแบ่ง เขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่ง ให้มีจำนวน ส.ส. ครบ 3 คน ทุกเขตมาแล้วให้แบ่ง เขตเลือกตั้งออกเป็นเขตเลือกตั้งที่มี ส.ส. เขตละ 3 คน เสียก่อน แต่เขตที่เหลือต้องไม่น้อยกว่าเขตละ 2 คน

ในการที่จังหวัดใดมีการเลือกตั้ง ส.ส. ได้ 4 คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 2 เขต เขตหนึ่งให้มี ส.ส. 2 คน และหลังในการแบ่งเขตเลือกตั้งกว่า 1 เขต ต้องแบ่งพื้นที่ของ เขตเลือกตั้งแต่ละ เขตให้ติดต่อกัน และต้องจัดอัตราส่วนของจำนวนราษฎรกับจำนวน ส.ส. ที่จะพึงมีได้ในแต่ละ เขตให้ใกล้เคียงกัน และในการออกเสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละ เขต มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งให้เท่ากับจำนวน ส.ส. ที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น 35

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้ง เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10, 11, 12 และ 13 โดยถือจำนวนราษฎร 150,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน

การเลือกตั้งครั้งนี้มีประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 26,160,100 คน ใช้สิทธิ 16,070,957 คน คิดเป็นร้อยละ 60.43

3.13 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งปัจจุบัน (ครั้งที่ 15/ 24 กรกฎาคม 2531)

- การเลือกตั้งคาเนนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 (พร้อมทั้งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2528) และ พ.ร.บ. การเลือกตั้ง ส.ส. พ.ศ. 2522 (พร้อมทั้งร่างแก้ไข พ.ศ. 2523, 2526 และ 2529) เช่นเดียวกับการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 14

- การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบผสม (แบ่งเขตกับรวมเขต) โดยถือเกณฑ์ราษฎร 150,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน ใช้หลักเกณฑ์ เช่นเดียวกับการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 10, 11, 12, 13 และ 14

- การเลือกตั้งครั้งนี้มีจำนวนประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 26,658,638 คนใช้สิทธิ 16,944,931 คน คิดเป็นร้อยละ 63.55

35 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2528, มาตรา 3-5

การเลือกตั้งทั่วไปของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ถึง 2531 ถ้าพิจารณา
กันอย่างละเอียดเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้ง การแบ่งเขตการเลือกตั้ง และวิธีคิดคะแนน
เรียงในการเลือกตั้ง พบว่าก่อนการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 1 เมื่อ 15 พฤศจิกายน 2476
ระบบการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทางอ้อม (Indirect Election) ส่วนการเลือกตั้งทั่วไป
ของประเทศไทยครั้งอื่น ๆ เป็นการเลือกตั้งทางตรงทั้งสิ้น (Direct Election)

วิธีนับคะแนนเสียงหรือเลือกตั้งของประเทศไทย ใช้เพียงวิธีเดียวมาโดยตลอดตั้งแต่
แต่การเลือกตั้งครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 ถึง ครั้งที่ 15 เมื่อวันที่ 24
กรกฎาคม 2531 ใช้วิธีคิดคะแนนเสียงแบบข้างมากอย่างง่าย (Simple Majority
Votes) ซึ่งไทยเราได้จำลองตามแบบอย่างของอังกฤษ ซึ่งเป็นแม่แบบของระบอบประชาธิปไตย
โดยแบบรัฐสภา กล่าวคือ การเลือกตั้งแบบนี้ ถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งหนึ่ง ๆ แล้ว ผู้สมัคร
รับเลือกตั้งนั้น ๆ จะเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรทันที

สำหรับการแบ่งเขตเลือกตั้ง พบว่าไทยเรามีการแบ่งเขตเลือกตั้ง ตั้งแต่ปี 2476
ถึงปัจจุบัน เราใช้ วิธีการรวมเขต แบ่งเขต และผสมระหว่างแบ่งเขตและรวมเขตสลับกัน
มาตลอด (ดูตารางที่ 2) ซึ่งก่อนอื่น ควรสรุปความหมายของวิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง
ก่อน คือ

การรวมเขตเลือกตั้ง หมายถึง การเลือกตั้งที่กำหนดรวมพื้นที่ของแต่ละจังหวัดเป็น
เขตการเลือกตั้งเดียว โดยจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกี่คนก็ตาม

การแบ่งเขตเลือกตั้ง หมายถึง การเลือกตั้งที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นเขต ๆ ตามจำนวน
ประชากร และในแต่ละเขตให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เพียง 1 คน

แบบผสมระหว่างรวมเขตกับแบ่งเขต หมายถึง การเลือกตั้งที่มีการแบ่งเขตแต่เป็น
เขตขนาดใหญ่ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เกิน 3 คน

ตารางที่ 3

แสดงระบบการเลือกตั้ง และวิธีคิดคะแนนเสียงเลือกตั้งในประเทศไทย

พ.ศ. 2476 - 2531

ครั้งที่	วัน เดือน ปี	วิธีการเลือกตั้ง	จำนวนราษฎร ต่อ ส.ส.	วิธีคิดคะแนนเสียง	เปอร์เซ็นต์ ผู้ใช้สิทธิ
1	15 พฤศจิกายน 2476	ทางอ้อม/รวมเขต	200,000	เสียงข้างมากธรรมดา	41.45
2	7 พฤศจิกายน 2480	ทางตรง/แบ่งเขต	200,000	เสียงข้างมากธรรมดา	40.22
3	12 พฤศจิกายน 2481	ทางตรง/แบ่งเขต	200,000	เสียงข้างมากธรรมดา	35.03
4	6 มกราคม 2489	ทางตรง/แบ่งเขต	200,000	เสียงข้างมากธรรมดา	32.52
5	29 มกราคม 2491	ทางตรง/รวมเขต	200,000	เสียงข้างมากธรรมดา	26.54
6	26 กุมภาพันธ์ 2495	ทางตรง/รวมเขต	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	38.76
7	26 กุมภาพันธ์ 2500	ทางตรง/รวมเขต	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	57.50
8	15 ธันวาคม 2500	ทางตรง/รวมเขต	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	40.10
9	10 กุมภาพันธ์ 2512	ทางตรง/รวมเขต	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	49.16
10	26 มกราคม 2518	ทางตรง/ผสม	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	47.17
11	4 เมษายน 2519	ทางตรง/ผสม	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	43.99
12	22 เมษายน 2522	ทางตรง/ผสม	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	43.90
13	18 เมษายน 2526	ทางตรง/ผสม	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	50.75
14	27 กรกฎาคม 2529	ทางตรง/ผสม	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	61.43
15	24 กรกฎาคม 2531	ทางตรง/ผสม	150,000	เสียงข้างมากธรรมดา	63.55

หมายเหตุ มีการเลือกตั้งเพิ่ม เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2489 เป็นการเลือกตั้งเพิ่มตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ 2489 ซึ่งมีจังหวัดเลือกตั้งจำนวน 47 จังหวัดได้ผู้แทนราษฎรเพิ่ม 82 คนและการเลือกตั้งเพิ่มเมื่อ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2492 มีจังหวัดเลือกตั้งเพิ่มจำนวน 19 จังหวัด ได้ผู้แทนราษฎรเพิ่มอีก 21 คน

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

วิธีแบ่ง เขตพื้นที่ที่เลือกตั้งแบบผสมระหว่างรวมเขตและแบ่งเขต ปัจจุบันเป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2528 และจากผลการเลือกตั้งครั้งหลังสุดเมื่อ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 ได้มีการกำหนดเขตเลือกตั้งในแต่ละจังหวัดทั้งสิ้น 142 เขต และจำนวน ส.ส.ที่จะพึงเลือกตั้งได้ในแต่ละเขตเลือกตั้งจำนวน 357 คน แยกพิจารณาได้ดังนี้ 36

1. จังหวัดที่มีเขตเลือกตั้งหลายเขต

1.1 จังหวัดที่มี 2 เขตเลือกตั้ง มี 23 จังหวัด

- จังหวัดที่มี ส.ส. 4 คน มี 11 จังหวัด (กาญจนบุรี กำแพงเพชร ฉะเชิงเทรา นครปฐม นครพนม นนทบุรี อุทัยฯ พิจิตร เลย สมุทรปราการ และสุโขทัย)

- จังหวัดที่มี ส.ส. 5 คน มี 8 จังหวัด (กาฬสินธุ์ พิษณุโลก ราชบุรี ลพบุรี ลำปาง สุพรรณบุรี สุราษฎร์ธานี และหนองคาย)

1.2 จังหวัดที่มี 3 เขตเลือกตั้ง มี 10 จังหวัด

- จังหวัดที่มี ส.ส. 7 คน มี 4 จังหวัด (นครสวรรค์ เชียงราย ชัยภูมิ และสงขลา)

- จังหวัดที่มี ส.ส. 8 คน มี 3 จังหวัด (ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และสุรินทร์)

- จังหวัดที่มี ส.ส. 9 คน มี 3 จังหวัด (เชียงใหม่ บุรีรัมย์ และนครศรีธรรมราช)

1.3 จังหวัดที่มี 4 เขตเลือกตั้ง มี 3 จังหวัด

- ขอนแก่น มีจำนวน ส.ส. 11 คน

- อุตรดิตถ์ มีจำนวน ส.ส. 12 คน

- อุบลราชธานี มีจำนวน ส.ส. 12 คน

1.4 จังหวัดที่มี 5 เขตเลือกตั้ง มี 1 จังหวัด คือ นครราชสีมา มี ส.ส. 15 คน

36 อุประศาสน์กระทรวงมหาดไทย เรื่องการกำหนดจำนวนเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในแต่ละเขตจังหวัดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละเขตเลือกตั้งของแต่ละเขตเลือกตั้ง พ.ศ. 2531

1.5 กรุงเทพมหานครมีจำนวน ส.ส. 36 คน แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 12 เขต แต่ละเขตมี ส.ส. 3 คน

2. จังหวัดที่มีเขตเลือกตั้งเดียว

2.1 จังหวัดที่มี ส.ส. 1 คน มี 9 จังหวัด ที่ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้งแบบเขตละหนึ่งคน (One Man, One Vote) โดยบรรยายมีจังหวัดดังนี้ แม่ฮ่องสอน ตราด สิงห์บุรี นครนายก สมุทรสงคราม ระนอง ภูเก็ต พังงา และสตูล

2.2 จังหวัดที่มี ส.ส. 2 คน มี 9 จังหวัด ได้แก่ กระบี่ ชัยนาท ชุมพร มุกดาหาร ยะลา สมุทรสาคร อ่างทอง และ อุทัยธานี

2.3 จังหวัดที่มี ส.ส. 3 คน มี 16 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ตรัง นราธิวาส ป่าน บพูนธานี ประจวบคีรีขันธ์ บิดคานี พะเยา ศีลทอง เพชรบุรี แพร่ ยะโสธร ระนอง ลำพูน สระบุรี และอุตรดิตถ์

ถ้าพิจารณาการเลือกตั้งครั้งล่าสุดเราจะพบว่าจำนวนเขตการเลือกตั้งทั้งหมด 142 เขต บางเขตคประชาชนหนึ่งคนมีสิทธิออกเสียงเลือกผู้แทนราษฎร 3 คน (One Man, Three Votes) บางเขตประชาชนหนึ่งคนมีสิทธิเลือกผู้แทนราษฎร 2 คน (One Man, Two Votes) และทางปฏิบัติบางจังหวัด (จังหวัดเล็ก 9 จังหวัด) ประชาชนในจังหวัดสามารถใช้สิทธิเลือกผู้แทนราษฎรได้หนึ่งคน (One Man, One Vote) หากให้เกิดการสับสนในค่านความเสมอภาคกันในกฎหมายเกิดความไม่ยุติธรรมในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งซึ่งขัดกับหลักการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้ว เขาจะใช้แบบแบ่งเขต เขตละคน ซึ่งจะมีประโยชน์ทำให้ ส.ส. และประชาชนมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด และ ส.ส. จะรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เพราะพื้นที่เล็ก จะต้องเอาใจใส่ประชาชน มิฉะนั้นไม่ได้รับเลือกตั้งอีกแน่ ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป และประเทศส่วนใหญ่ที่พัฒนาและเจริญแล้วใช้ระบบนี้กันอยู่ อาทิเช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ฝรั่งเศส ฯลฯ

ความเห็นในประเด็นที่เกี่ยวกับการแบ่งเขตการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต รวมเขต หรือแบบผสม (แบ่งเขต กับ รวมเขต) มีการถกเถียง และวิจารณ์กันมากกว่า การแบ่งเขตการเลือกตั้งในปัจจุบันแบบผสม น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาใช้แบบแบ่งเขต เขตละ 1 คน และการเมืองไทยปัจจุบันมีการชิงกอนทิพบก ผู้บัญชาการทหารบกคนปัจจุบัน แกล้งกับผู้สื่อข่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่จะใช้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปว่า "ควรจะใช้เป็นแบบหนึ่งคนหนึ่งเสียง" หรือ "One Man, One Vote" หรือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหนึ่งคนเลือกผู้แทนราษฎรได้คนเดียว โดยจะต้องมีการแบ่งเขตเลือกตั้งให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เพียง เขตละคน